VICTORIA VÂNTU

Institutul de Filologie
(Chişinău)

AURELIU BUSUIOC: REABILITAREA VALENȚELOR POEZIEI

Abstract

In a period marked by aesthetic dogmatism and ideological stereotypes, A. Busuioc's poetry descends from the tradition of Romanian symbolists, bringing to actuality the imperative of poetry's return to lyricism of the original stock. In the late 50s – early 60s in his poetry can be found pronounced polemical background, a revolt against literary restrictive canons. The poet rides the ironic, the rhetoric of sentimental nature as well as plastic images of interiorized nature. These are the signs that define the creative freedom via which the author rehabilitates the primary state of poetry.

Într-o perioadă când lirica basarabeană se reducea la elogieri artificiale ale „Patriei Sovietice" şi „Partidului Unic", la scrierea unor texte încropite cu gândul la „cenzorul" atotvăzător, poezia lui Aureliu Busuioc apare ca ceva cu totul deosebit. Ea se detaşează net, prin tonalitate şi tematică, de acel „furaj liric", vorba lui Andrei Lupan, care domina poezia din acei ani de tristă amintire. Mai puțin „Prafuri amare" (1955), care cultivă o satiră „de estradă", gustată în epocă, dar care nu trece cu înțepătura dincolo de nişte prizăriți feciorași de brigadieri. Ruptura se observă în „La pădure" (1957) şi, mai ales, în culegerea „Dor" (1963). Gestul era insolit în contextul literaturii basarabene de atunci, nu şi în contextul general al literaturii române. Aureliu Busuioc descindea dintr-o tradiție clară, cea a simboliştilor, o tradiție care, la moment, se preta cel mai mult imperativului revenirii poeziei la matca originară a lirismului. Pe urmele simboliştilor români, ale lui Ion Minulescu în primul rând, el cultivă cu o nonşalanță uşor teatrală tonalitățile melodice ale versului, sugestia muzicală, gustul „amar" al ironiei, autopersiflarea, paradoxul etc.

Există, clar, în poezia sa de atunci un fond polemic ascuns, o revoltă, elegant deghizată, împotriva canoanelor literare, dar şi împotriva îngrădirilor sociale ale epocii. Revolta sa este una „ezopică", subiacentă, apelând la ironizări subtile sau la formule ale paradoxului, considerate de Mihai Cimpoi ca „arma lirică cea mai eficientă" [1, p. 6]. Putem vorbi, în retrospectivă, de o eficiență a mesajului, care nu putea să nu sensibilizeze cititorul de atunci, dar şi de o eficiență estetică, de o depăşire a preceptelor dogmatice ale realismului socialist şi de o evitare a sentimentalismului şi a clişeului liric.

Ironia poetului, semn al unei libertăți interioare nedisimulate, alături de retorica apăsat sentimentală, rămâne dimensiunea definitorie a liricii busuiociene. A zâmbi şi a face cititorul să zâmbească este o artă, pe care poetul basarabean o stăpâneşte cu multă pricepere. Ironia descoperă în marea „scenă a lumii" gesturi, figuri, roluri, dintre cele mai bizare, dintre cele mai contradictorii. Astfel, existența umană apare, în final, vie, cu o față neprevăzută, contorsionată, opusă imaginii ei plate, „oficiale". Nu degeaba,

BDD-A6894 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:09 UTC)

credem, criticul T. Palladi numea poezia lui A. Busuioc „o adevărată teatralizare lirică, un «concert» ironic de cea mai aleasă speță ideatică, de artă poetică originală” [2, p. 4].

Interesantă, din această perspectivă, este „Artistul”, cu subtitlul de „fabulă inversă”, de fapt o fabulă subversivă prin refuzul moralei obsesive a *muncii socialiste*. Contrar binecunoscutei *morale* din „Greerele şi furnica” de Al. Donici, poetul nostru rezumă textul fabulistic într-un mod cu totul neaşteptat: „*În fabula aceasta mititică/ Morala parcă e şi parcă nu-i/ E foarte neplăcut să fii furnică/ Să nu poți face bine nimănui.*” Nu e o simplă inversare de roluri etice. E ceva mai mult. Intransigența furnicii „muncitoare” descoperă nu *hărnicia* ei, ci *opacitatea față de frumos*, incapacitatea de „a face bine” cuiva. Munca ei nu are deschidere, e o muncă *socialistă*, am putea spune noi azi, închisă în propria finalitate deificatoare, dezumanizantă. Fabula lui A. Busuioc sugerează tocmai această incapacitate a *clişeului muncii* de identificare a frumosului din jur şi a binelui necesar, a binelui ca deschidere către alți oameni. Mai ales, când e vorba de condiția de excepție a artistului, a Poetului romantic, a singuraticului neînregimentat într-o serie – „clasă muncitoare” oarecare.

Destinul omului de artă ocupă un loc deosebit în creația lui A. Busuioc. Meditațiile asupra poeziei şi ale Poetului se impun cu pregnanță. Poezia şi Poetul domină timpul, îl supun altui ritm, un ritm al Eternității:

Când trece pe stradă Bătrânul Poet,
bătrânul, grozav de bătrânul Poet,
Se scurge şi timpul atunci mai încet,
Ei bine, cu mult mai încet.

(„Bătrânul poet”)

Surprindem o atmosferă romantică de vis şi nostalgie. O tristețe profundă pulsează în fiece vers, în fiece modulație melodică, marcând traiectoria definitorie a liricii busuiociene. Imaginea „bătrânului poet” capătă o alură de grandoare atemporală, de superioritate ce consună cu Absolutul. E o trăsătură ce aminteşte de geniul eminescian. „Un om superior este un om trist” [3, p. 4], e figura dramatică proiectată în afara limitelor impuse de timp şi spațiu.

Tristețea şi ironia reprezintă modalități lirice de valorizare a omului. Sunt stări de spirit ce contravin registrului de „sentimente” opace şi univoce practicate de obedientele compuneri ale dogmei realismului socialist. Versul, tradițional, dar nu la modul pur mecanic al versificărilor „tematice” specifice epocii, câştigă în profunzime datorită intensității sugestiei. Impresionează, mai ales, muzicalitatea versului, puterea sonoră a limbajului potențată prin utilizarea obsedantă a figurilor sintactice, a repetiției îndeosebi, dar şi de edificiul prozodic al textului. Melodicitatea este totuşi una lăuntrică, intrinsecă şi nu are nimic din sonoritatea calpă a iambilor sau dactililor propagandistici.

A. Busuioc este un valorificator iscusit al pastelului. Accentuăm însă că pe el îl interesează nu pastelul pur şi simplu, construit în maniera, să zicem, a lui Vasile Alecsandri. Natura devine în poezia sa mijloc de reliefare a unei atitudini, expresie a universului interior al eului liric.

Fascinația imaginilor plastice ale peisajelor de iarnă sau autumnale reprezintă un prilej de reacție la poezia imperativelor sociale cazone. Tablourile interiorizate, creionate în nuanțe de cele mai multe ori sumbre, vagi, în culorile stinse ale palorilor simboliste, contrastează cu imaginile luminoase ale câmpurilor roditoare şi muncilor colective.

BDD-A6894 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:09 UTC)

În aceeaşi poezie, „Ajun”, de exemplu, el sugerează, cu un rafinament aparte, un fundal „natural” care consună liric cu declanşarea sentimentului erotic:

Citeşte-mi, iubito, zăpada
Şi gerul. Desigur şi gerul,
Probabil e albă şi strada,
Şi cerul. (...)
Nu ninge, iubito?
Va ninge.
Citeşte-mi, iubito,
Citeşte...

Tabloul creat în manieră simbolistă, cu vagi nuanţe minulesciene, potenţează o atmosferă de intimitate. Se reliefează o conexiune indisolubilă dintre atmosfera glacială a iernii şi starea de spirit a eroului liric. Senzaţiile sugerate ţin de o tensiune aparte, de anumite stări de incertitudine, care conferă poeziei pregnante note meditative. Sesizăm tentaţia eului de a evada din „albul” obsedant din jur în compania iubitei ce-i asigură linişte, comfort psihologic. Forţa sugestiei este remarcabilă. Confesiunea, lamentaţia sentimentală trec dincolo de „biografic”, acolo unde eul liric se regăseşte în veşnicul tumult al existenţei, în drama eternă a lumii.

Şi aici, credem, se cere o lămurire. „Intimismul” reprezintă un aspect important al liricii lui A. Busuioc. E vorba de lirismul blamat de critica oficioasă a vremii ca „atitudine subiectivă” şi retragere din „actualitate”. Nu putem, în acest context, să nu observăm caracterul polemic al acestei poezii lirice prin excelenţă. E o polemică pe care o putem identifica fără nici un efort într-o poezie a culorilor amestecate, a unui policronism neînregimentat, subversiv, nesupus dictatului coloristic de „sus”. Poezia se numeşte, simbolic, „Daltonism”. Daltonismul e o „boală” de care suferă poetul revoltat de monotonia alb-negrului dominant sau ascunsă ca în cazul romanţelor sale, ce aduc cu sine „parfumul decadenţei simboliste şi sentimentul erotic în fulguraţia sa pură” [4, p. 26].

O stare de spirit similară celei insinuate în „Ajun”, cu un plus de bacovenism coloristic, se face simţită în „Autumnală”. Atmosfera este de solitudine, angoasă, nerv întins la limită, intensificându-se în ultima secvenţă a textului: *Copacii goi de frunze şi de gânduri/ În parcul obosit de-atâta vară/ Se pregătesc docili să fie scânduri.* Surprindem corespondenţa realizată, poate prea direct în maniera lui G. Bacovia *(„Copacii albi, copacii negri”)*, dintre fenomenul naturii şi starea lăuntrică a eului liric.

Remarcăm ca o particularitate distinctivă a scrisului lui A. Busuioc şi registrul foarte larg al tonalităţilor ironice, de la zeflemeaua uşoară până la sarcasm. Un sarcasm adânc polemic, tonic, îndreptat împotriva unor poncifuri estetice dominante, ca, de exemplu, îndemnul ipocrit al realismului socialist către scriitori de a se inspira numai din realitate, de a fi cât „mai aproape de viaţă”. Imperativul urmărea, bineînţeles, alte scopuri decât adevărul vieţii. Acest soi de „inspiraţie” comandată făcea corp comun cu cinismul. Realitatea era una, „viaţa” preconizată pentru a fi reflectată („oglindită”, „întruchipată”, în terminologia limbajului de lemn al criticii literare din epocă) de literatură era cu totul alta. A. Busuioc dezbracă această „incongruenţă” estetică într-un mod foarte subtil, forţând conştient nota, punând în centrul poeziei pe unul din promotorii celebri ai postulatului „viaţa inspiră poeţii”, pe veleitarul împărat roman Nero. Efectul este excepţional. Tiranul „estetizează” politicul, el nu mai tiranizează, el „se inspiră”; faptele sale demenţiale

BDD-A6894 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:09 UTC)

îşi pierd orice referinţă etică, socială, politică, devin „viaţă” pentru un macabru exerciţiu de mimesis („oglindire”, „întruchipare”) „artistic”:

Arde cetatea eternă. Coboară
Harul pe lira incendiară.
Saltă dactilii. Fruntea augustă
Nu se mai pare atât de îngustă.
Iambii înalţă regale poveţe:
Viaţa, doar viaţa inspiră poeţii!
Iată ce flăcări reale, ce jerbe,
Iată mulţimea în forum cum fierbe!
Bravo, mulţimea! Bravo, romanii!
Jocul acesta e demn de romane.
Totuşi mişcările-mi par cam încete:
Caius, aruncă-le-un pumn de monete,
Versul meu cere mânie, răscoală,
Caius, mai pune pe foc o vestală!
Fă-le să geamă, să urle demente,
Nu pot să scriu poezii decadente...
Caius, deschide, te rog, biblioteca,
Adu-l pe bunul meu dascăl Seneca,
Adu-l să vază mişelul, să ştie:
Arta nu-nseamnă filosofie!
Arta e viaţa! Fii bun şi-o trăieşte.
Caius, Senatul abia mai mocneşte...
Cum?L-am ucis pe Seneca? Mă miră.
Moartea aceasta de fapt mă inspiră,
Iată şi maxima: moartea-i firească,
Arză imperiul! Arta trăiască!
Caius,şi tu arzi, copile? Mă iartă:
Moartea, în fond, e şi ea tot o artă...

Mihai Cimpoi observa „dincolo de tenta simbolistă generală” şi „o prezenţă mai activă a ironiei şi parabolei, însemn deja al poeticii secolului nostru” (5, p. 181). Sentimentalul Busuioc a readus poezia în albia firească a emoţiei, a reacţiei intime a omului la lumea din jur. Ironia, sarcasmul, alături de adânca intuiţie a parabolei insolite, cu rezonanţe în actualitatea estetică şi socială a unui regim opresant, îl plasează clar pe poet în postura unui înaintemergător, a unui deschizător de drumuri pentru poezia română din Basarabia din anii ’60.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Cimpoi M. A. *Busuioc sau tristeţea superiorităţii*// Literatura şi arta, 30 oct., 2003.
2. Palladi T. *Sentimentul sau dimensiunea histrionică a ironiei* [Scriitorul Aureliu Busuioc la 70 de ani]// Moldova Suverană, 24 octombrie, 1998.
3. Cimpoi M. *Modernul de modă veche: Aureliu Busuioc*.// Literatorul, nr. 47, 26 noiembrie – 3 decembrie, 1993.
4. Ţurcanu A. *Procesul literar postbelic între dogmă şi creativitate*: (Prospect la o temă a calvarului totalitarist)// Revista de lingvistică şi ştiinţă literară, nr. 6, 1995.
6. Cimpoi M. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chişinău, Editura „Arc”, 1996.

BDD-A6894 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:05:09 UTC)